

בשורת מעין עולם הבא בפזמון "חד גדיא"

הלל הנשיא בראותו גולגולת אחת צפה על פני המים, היה ברור אצלו, כי אין זו גולגולת של איש טובע סתם, אלא בודאי אחד הרוג שהרוצחים הטביעו אותו. באותו רגע מן הסתם השתרעה לעיני רוחו שרשרת ארוכה של רציחות - רציחות בעבר, בתקופת השליט צמא הדמים הורדוס, ורציחות בעתיד, עד לחורבן בית המקדש ועד לאחר החורבן. קם הלל והכריז: "על דאטפת אטפוך וסוף מטייפיד יטופון". וזוהי אכן, האמת העמוקה של ההיסטוריה- אחרי כל מעשה רצח רודף גואל הדם ושופך את דמו של הרוצח.

נשאלת, אם כן, השאלה: כיצד ובמה שמחים אנו היהודים כשאנו מסובין ליד שולחן הסדר, בפורענויות העונשין שבאו על פרעה - מכת בכורות וקריעת ים סוף - בגלל שעינה את בני ישראל והטביע ביאור את ילדיהם? האם יציאת מצרים שמה קץ לרשעות של פרעה? וכי לא הוסיפו לרצוח ולהעביר לשמד דורות שלאחריו? וכי לא שרפו באש הכבשנים בעצם ימינו דור שלם של ילדי ישראל? הלא באמת יכולים אנו להיתקף ביאוש מכל זה. אם השרשרת של שנאה-רציחה-נקמה לעולם אינה פוסקת, אם תמיד מלחמה גוררת מלחמה, הרי אף פעם לא ייפסקו נהרי נחלי הדם

השפוך על ידי בני אנוש.

תשאלו: מהיכן צפו מחשבות נוגות כאלו בעיצומו של הסדר, בליל הגאולה? תשובה: המחשבות נתעוררו לקול אותו שיר נאה, המספר על גדי קטן, חף מפשע, אשר האב קנה אותו בדמים כשרים, לא עמד על המקח רק שילם את מלוא המחיר הנדרש, שני זוזים טבין ותקילין. אך הנה התפרץ פנימה חתול פרא, ובנוסח של "גם לי גם לך לא יהיה" טרף את הגדי התמים, אשר לא הפריע ולא הזיק לאף אחד - הכל מחמת ש"שונרא" הזה תאב לבשר ולדם...

כיון שהתפשט באויר ריח הדם, עלה בנחירי כלבו של הקצב, שהזדרז ובא והתנפל על השונרא להמיתו. אם יש פה איזו "סעודת לויתן", הרי הכל מעותד בשבילו, הכלב, ולא בשביל זולתו. אך הנה איתרע מזלו של הכלב. השוטר במקלו שנקלע אל המקום, איככה יניח לו לעשות עוולה כזאת בלא עונש? מיד התחיל במירדף אחרי הכלב, הנחית עליו מהלומות במקלו, אך בחמת זעמו אותו מקל - שכבר הספיק להרוג בו כלבים הרבה - נשטט מידי ונפל אל תוך האש הבווערת בתנור האבן הגדול בחצרו של הקצב.

התחיל, איפוא, השוטר בפעולה נמרצת להציל את מקלו החביב עליו. סחב דליי מים, ועוד דליי מים, עד שעלתה בידו לכבות את האש. השקיט ככה בלבו את יצר הנקמה, להתנקם באש, אבל ביחס למקלו החביב כבר היה מדי מאוחר. שוב לא יהרוג המקל. לא יוהרת כלבים ואף לא בני אדם.

אם אנחנו מתפלאים, מהיכן לקח השוטר נחלי מים שנדרשו כדי לכבות אש כ"כ גדולה, באותו זמן שכ"כ סבלו בקיץ מיושב וצחיחות? תשובה: השוטר שאב את כל שארית המים מן הבאר בחצרו של הקצב ואת הכל שפך אל תוך תנור האבן הגדול והפתוח.

בינתיים נפל דבר. השור הצמא של השכן בראותו מים, ניגש והתקרב והתחיל לגמוע ולשתות לרוויה, עד שנפל עליו מבטו של

הקצב. אויה, אסון שכזה, שורו של השכן שתה את משורת המים האחרונה שלי! מאחר שבאותו כפר היה הקצב גם השוחט, מיהר בחמתו אל השור, והניף עליו את המאכלת. השכן לעומתו יצא בזעקה גדולה ומרה. התייפח בבכיה גדולה. השור שלו - כפי שטען - היה יקר המציאות.

והשוחט עדיין לא נרגע. המשיך להתקוטט עם שכנו וביקש להשליכו מביתו. לפתע חש בלבו. הוא מתיישב על גבי כסא ומתחיל לדאוג למצב בריאותו. התחרט על המריבה. גם חושב כי עליו לפייס את השכן, ולעזור לו בחיפוש, אולי ימצא להשיג שור דומה - אך בינתיים הרגשתו הולכת ומחמירה, סחרחורת תקפתו, הכל שחור מול העיניים, ועוד לא הספיקו בני הבית להזעיק אליו את הרופא, כבר בא מלאך המוות ונטל ממנו את נשמתו.

עד לפיסקא זו, המספרת כיצד מלאך המוות שם קץ לחייו של השוחט, שרים אבות ובנים ליד שולחן הסדר את "חד גדיא" מתוך חדוה. סביר להניח, כי הזמרה "חד גדיא" היא בכדי למשוך את לב התינוקות ושלא יירדמו. מילא, האב גם הוסיף ו"יקישט" את הסיפור, שירבב אל תוכו את השוטר ועוד שאר פרטים שלא נזכרו בפנים ההגדה. אפס כי מותו הפתאומי של השוחט כמדומה, אינו מתאים ואינו משתבץ כראוי באוירה החגיגית של הסדר. אעפ"כ השיר מסתיים בנעימה של התפעלות והפתעה רבתי.

אמנם כן, לפי דרך הטבע באמת אין סיכוי שיבוא אי פעם המעגל "על דאטפת אטפוך" אל סיומו, כל עוד מלחמה אחת תמיד תגרוור בעקבותיה מלחמה חדשה. הלב דווי בעקבותיו של מלאך המוות שאינו מתעייף מלעשות מלאכתו ליטול נשמות כשרות. אך כשאנו מגיעים לשיר את החרוז האחרון "ואתא הקב"ה ושחט למלאך המוות" אורו עינינו. אמת, אף אחד אינו מסוגל לשים קץ לשרשרת העוולות, עוולה גוררת עוולה, בעקבות הרציחה, תבוא תמיד הנקמה. אך יש אלקים בארץ, כל יכול אשר בידו לקרוע ולנתק את השרשרת הארורה הזאת, וכן יעשה בבוא היום הגדול כשיניף חרבו לשחוט את מלאך המוות אשר שחט את השוחט. הרי פלא, כבר כ"כ הרבה דורות אנו שרים את "חד גדיא" והמסובים אצל שולחן הסדר אינם מעלים על דעתם, איזו בשורה מאירת עיניים מבשרות אותנו המלים האחרונות של הפזמון. בחלקו הראשון של הסדר עסקנו בסיפור על גלות מצרים ועל הגאולה ממצרים. מ"שפוך חמתך" ועד ל"חסל סדור פסח" היינו מזמרים ומשבחים מענייני גלות אדום וגאולה העתידה. ברם, בשורה האחרונה של "חד גדיא" עוסקים אנו כבר ב"מזמור ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", לעת התיקון הסופי, כאשר לא נדע יותר מות ויסורים, אלא הבריאה כולה תיכנס למצב האידיאלי של עולם הבא.

אי לזאת אין להתפלא על כך, שיש יחידים ממסדרי ה"סדר", אשר בהגיעם לבית האחרון "ואתא הקדוש ברוך הוא" נוהגים לקום על רגליהם בהתלהבות גדולה. אחריהם, כמובן מאליו, קמים כל המסובים על רגליהם ויחדיו הם שרים בשמחה גדולה לרבון העולמים, אשר יביא במהרה בקרוב לא רק את הגאולה המובטחת לנו היהודים, כי גם את ה"יום שכולו שבת" המיועד לכל הבריאה.

הרב חיים נוסבאום ז"ל

טורונטו, קנדה

ערך והביא לדפוס: אהרן סורסקי

מתוך: תוספת לגליון "המודיע" י"ד בניסן תשס"ב